

Metamodel til vurdering af materialevalgskilder inden for humanistisk faglitteratur

Af Tina Hansen, Trine Ørnstrup Larsen og Martin Dyrbye

Indledning

Formålet med denne artikel er at udarbejde en overordnet analysemodel med henblik på vurdering af materialevalgskilder inden for humanistisk faglitteratur. Målet er at udlede de bedste og mest relevante punkter fra to udvalgte modeller.

Birger Hjørland bruger begrebet: »metakvalitetsvurdering« (Hjørland, 1996) hvilket dækker over kvalitetsvurdering af anmeldelser. I begrebet ligger ikke, en vurdering af selve den anmeldte litteratur, men kvalitetsvurdering af materialevalgskilderne hertil. Vi har valgt at udelade den oprindeligt anvendte case¹, (og dermed de konkrete eksempler fra disse materialevalgskilder. De anvendte materialevalgskilder er kategoriseret som: anmeldelser i fagtidsskrifter, artikler i fagtidsskrifter, anmeldelser i dagblade og lektøruddtalelser. Hermed burde være repræsenteret en rimelig bredde i arten af materialevalgskilder, og dermed er der argumenteret for generaliserbarheden af de iagttagne sammenhænge.

Metamodellens hovedformål er, at fungere som et arbejdsredskab til undersøgelse af materialevalgskildernes kvalitet; dette udtrykt i en figur. De to udvalgte modeller er oprindeligt udformet med henblik på vurdering af selve materialet. I denne

sammenhæng ligger analysen et abstraktionsniveau højere, således at det er materialevalgskilderne til faglitteraturen, der vurderes.

Anne Lise Japsen og Morten Hein nåede i deres undersøgelse »Biblioteket og faglitteraturen« (1994) bl.a. frem til, at: »De centrale bogvalgshjælpermidler har meget stor indflydelse på bibliotekernes anskaffelser.«² Netop fordi bogvalget på de danske folkebiblioteker støtter sig meget til de nævnte materialevalgskilder, har vi fundet det interessant, at udarbejde en metamodel til kvalitetsvurdering af disse.

Definition af - og formålet for modelbegrebet

Der er mange faktorer der spiller ind på materialevalget i de danske folkebiblioteker. Det enkelte bibliotek har ofte en materialevalgspolitik, der følges i bogvalgssituationen. Andre påvirkende elementer er bl.a. bibliotekarernes individualitet, lokalsamfundets karakter og et begrænset budget. Alt i alt gælder det om, at få de rigtige bøger til det pågældende bibliotek. Helt overordnet skal folkebibliotekerne overholde formålsparagraffen i biblioteksloven: »Folkebibliotekernes formål skal opfyldes gennem kvalitet, alsidighed og aktualitet i udvalget af det materiale der stilles til rådighed. Ved udvælgelsen må alene disse kriterier, ikke de i

materialet indeholdte religiøse, moralske eller politiske synspunkter, være afgørende«. ³

For at kvalitetsvurdere en bog optimalt, er man principielt nødt til at læse den. I materialevalgssituationen kan man imidlertid ikke nå at gennemlæse al litteratur, der står for valg på det aktuelle bogvalgsmøde. Kunne man det, ville overholdelse af formålsparagraffen være noget lettere, idet man derved ville være bekendt med bogens indhold og formalia.

Dette leder os frem til det rationelle aspekt, nemlig idealet om en overskuelig og funktionel metode til brug i materialevalgssituationen. Bibliotekaren er nødt til at benytte de fremtalte materialevalgskilder med henblik på vurderingen af det enkelte værk. En forudsætning for et materialevalg i overensstemmelse med loven er gode og troværdige materialevalgskilder. Det betyder, at materialevalgskilderne ikke blot skal være i overensstemmelse med litteraturen, men også vurdere den på et seriøst og sagligt plan. På baggrund af materialevalgskilderne skal bibliotekaren være i stand til at vurdere kvaliteten af den foreliggende litteratur, og dermed kunne træffe sit valg.

Hermed være slået fast, at materialevalgskilderne er altafgørende for et rigtigt og godt materialevalg. For at sikre at materialevalgskilderne er troværdige i deres formidling og dermed brugbare i forbindelse med det faglige valg, er det nødvendigt med metoder og modeller til en effektiv gennemgang og vurdering af disse. Opstillede fikspunkter i meta-modellen hjælper til en hurtig gennemgang af vigtige aspekter i materialevalgskilderne.

Formålet for en materialevalgsmode

Modellen brugt i materialevalget har til formål, at kvalificere og systematisere den arbejdsproces, der omhandler beslutningen om anskaffelse eller ej. Modellen angiver de faktorer, der er vigtige i materialevalgssituationen. Hver faktor er vigtig i sig selv og dermed vigtig i sammenhængen.

Der er tre overordnede formål med brugen af modeller. De er medtaget her for at holde meningen med brugen af modeller klar, men også for at føre os videre til kvalitetskriterierne i modellerne. Om begrundelsen for at bruge en model i metodisk øjemed har videnskabsteoretiker anført følgende:

- »1. Den skal hjælpe og støtte vores *intuitioner* ved at give en oversigt over de forskellige faktorer, der er af betydning for, hvad vi bør gøre. Den skal hjælpe os til at huske faktorer, som vi har let ved at overse eller glemme. Den skal vide hvilken rolle, de forskellige faktorer spiller, og hvilke faktorer, vi bør søge flere oplysninger om.
2. Den skal lette *kommunikationen* om valgsituationer ved at hjælpe os til at se, om vi har taget de samme faktorer i betragtning, og gøre det lettere at lokalisere eventuel uenighed.
3. Den skal hjælpe os til at *analysere* situationen og stimulere *eftertanke* og *argumentation*, så vi selv og andre kan træffe gode beslutninger.«⁴

Kvalitet i forbindelse med materialevalget

Kvalitetsaspekter, som er vigtige i vurderingen af de to modeller, vil kort blive nævnt her. En klar definition synes mere relevant i forbindelse med analysen af de enkelte modeller; derved ses begreberne/kriterierne også i en sammenhæng.

I selektionsprocessen er den rationalistiske metode én mulighed, og den hermeneutiske en anden. Den rationalistiske metode dækker over, at: »selektionsprocessen udelukkende er en bevidst, rationel beslutningsproces, hvor der vælges imellem fuldt belyste rationelle alternativer.«⁵ Endvidere finder den rationalistiske opfattelse det unødvendigt at inddrage kontekst/sammenhængen i beslutningsprocessen.

I begge modeller er indeholdt et rationelt aspekt, idet de er opbygget med den overskue lige fiksp-

punkt-form, men de anvender også en hermeneutiske metode. Det betyder, at de forskellige materialevalgskilder ideelt analyseres og fortolkes ved hjælp af modellernes fikspunkter, hvorefter en konklusion drages for eller imod anskaffelse. Alle tilgængelige materialevalgskilder for den anmeldte bog bør sammen holdes for perspektivering i valget.

Et andet begreb, der hænger sammen med kvalitet, er formidlingsniveauet. Af materiale valgskilden skal det fremgå, hvilket niveau litteraturen befinder sig på. Det vil sige, at idealmodellen skal indeholde et punkt til belysning af formidlingsniveauet. Formidlingen er ikke fyldestgørende, hvis kilden ikke omtaler niveau og dermed målgruppe. Der findes mange forskellige brugergrupper af faglitteratur. Grupperne inddeler sig efter hvilke forudsætninger brugerne i den enkelte gruppe har. Forudsætningerne hænger nøje sammen med det uddannelsesniveau brugeren befinder sig på. Målgruppe niveau kan udtrykkes således:

»Professionelle brugere:

Lægfolk:

- Forskere
- Specielle interessegrupper
- Erhvervsudøvende, kandidater og bachelors
- Erhvervsgrupper.
- Studerende på længerevarende
- Specielle Socioøkonomiske grupper videregående uddannelser.«⁶

Trykkestedet for anmeldelser m.m. kan give et fingerpeg om niveauet. F.eks. henvender fagtidsskrifter sig til læsere på et højere/mere specialiseret niveau end dagbladene.

En konkretisering af kvalitetskriterier i denne sammenhæng er formålsparagraffens ord i lov om folkebiblioteker om: kvalitet, alsidighed og aktualitet. Det vil sige, at modellen bør indeholde indikatorer til vurdering af disse.

Birger Hjørland har opstillet 12 punkter, eller bud om man vil, på reliabilitet og validitet i materiale-

valget. Vi betragter dem ikke som en idealmodel, men som en rettesnor for, hvad der bør være til stede i materialevalgskilden. De to modeller vil blive holdt op imod disse 12 punkter, netop for at sikre kvaliteten af "Metamodellen til vurdering af materialevalgskilder". De 12 punkter er følgende:

- »1. Publikationsform, typografi, udstyr
2. Fremstillingsform
3. Fejl og mangler i metode, konklusion og fremstilling
4. Kilder, litteratur, tværfaglige kilder
5. Forholdet mellem præmisser og konklusion
6. Stringens i argumentation, begrebsdefinitioner
7. Præmissernes realisme vs. vilkårlighed
8. Metode
9. Objektivitet, sandhed, repræsentativitet
10. Videnskabsteori. Forholdet til almene teorier. Tværfaglig orientering.
11. Problemformulering
12. Fremstillingens emne, dens ide, fornyelse, intra- og ekstravidenskabelig relevans, almenhed, bredde [alsidighedskravet] samt dybde, abstraktionsniveau, forhold mellem teori og praksis ect.«⁷

Modeller til kvalitetsvurdering af materialevalgskilder

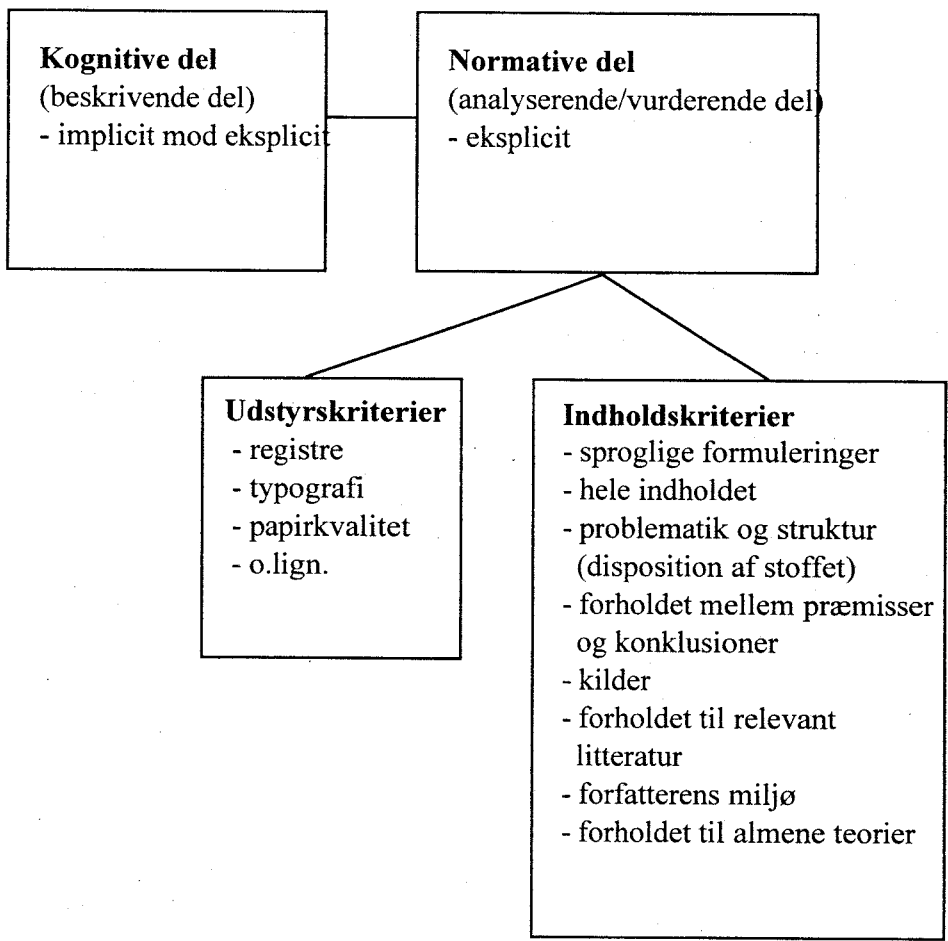
De to udvalgte modeller bygger hver især på teorier, der indeholder varierende kriterier for kvalitetsvurdering. Ud fra disse vil vi foretage overvejelser over hvilken vægt, der med rimelighed kan lægges på de enkelte elementer i modellerne. Desuden vil vi foretage en vurdering af systematikens betydning i analyseprocessen. De udvalgte modeller er Svend Ellehøjs faglige kriterier og Jørgen Bruun Pedersens metodiske overvejelser.

Analyse af Svend Ellehøjs faglige kriterier

Svend Ellehøjs artikel: »Faglige kriterier for vurdering af historiske forskningsresultater« (Ellehøj, 1970), er medtaget, dels fordi den omhandler det humanistiske fagområde, og dels fordi dens sprog-

lige fremstilling lægger op til en omskrivning til modelform. Vi har valgt denne omskrivning, for at fremhæve de vigtigste aspekter i Ellehøjs artikel. Omskrivningen ser således ud:

Figur 1: Svend Ellehøjs faglige kriterier⁸

Modellen starter med en inddeling i en kognitiv- og en normativ del. Den kognitive del er beskrivende og dermed rent referat af den anmeldte litteratur. I bogvalgssituationen er det grundlæggende, at man oplyses om den anmeldte litteraturs handling og indhold. Svend Ellehøj siger, at den rene beskrivelse går fra at være implicit og dermed underforstået til eksplicit, der betyder klart fastslået. Med andre ord betyder det, at det rene handlingsreferat i anmeldelserne går over til at blive vurderende. Dermed har vi bevæget os til den normative del af modellen.

Ser man på "anmeldelser i dagblade", er der en klar tendens til, at de udelukkende befinder sig i den kognitive del af modellen. Dette udtrykt i indholdsreferater kombineret med lange citater. Ud fra modellen kan man konkludere, at netop denne type anmeldelser kun lever op til det absolutte minimum, idet de ikke bevæger sig ind i den normative del. Alle "anmeldelser i dagblade" er imidlertid ikke så dårlige, som antydnet ovenfor. Blandt de fagkyndiges anmeldelser i dagbladene bevæger mange sig fra den kognitive del over i den normative, helt i overensstemmelse med modellen.

Den normative del af anmeldelserne deler Svend Ellehøj op i to underkategorier, nemlig en vurdering af udstyrskriterierne og indholdskriterierne.

Udstyrskriterierne har til formål at optegne kvaliteten af f.eks. registre, typografi og papir kvalitet. »Udstyrskriterierne er selvsagt af langt mindre betydning end indholdskriterierne, men er dog på ingen måde betydningsløse.«⁹ I materialevalgssituationen er det dog særdeles vigtigt, at de er beskrevet, idet udstyrskriterierne er af stor relevans for bibliotekaren. Vi mener imidlertid ikke, at denne opdeling er rigtig. Udstyrskriterierne bør høre til under de kognitive kriterier, idet her er tale om elementer, der erkendelsesmæssigt kan vurderes.

Indholdskriterierne, som er analyserende og vurderende, må nødvendigvis være foretaget af fagfolk på området, og bibliotekaren er nødt til at have tillid til denne vurdering og vælge ud fra den.

For at foretage et godt materialevalg til folkebiblioteket, er det vigtigt, at modellen inde holder punktet om den sproglige fremstilling (svarende til Birger Hjørlands 2. punkt). Forskningslitteratur er ofte skrevet i et sprog, som mange lægfolk har svært ved at forstå. Det hænger sammen med benyttelsen af fagtermer og høje lixtal. Læsbarheden bliver derved lav og som følge deraf, er det svært at forstå teksten. Det er vigtigt, at materialevalgskilden indeholder flere oplysninger om den sproglige fremstilling, end blot at her er tale om f.eks. en doktorafhandling.

En vurdering af hele indholdet er selvfølgelig et vigtigt kriterium i materialevalgskilden. Ofte vil det komme til udtryk i en kort konkluderende bemærkning.

Punktet om problematik og struktur kræver meget af en materialevalgskilde. Svend Ellehøj stiller selv spørgsmålet om rimeligheden i at kræve så meget af en kilde. Han mener, at: »...disposition af stoffet er undertiden den vigtigste vejledning til forståelse af en bogs problematik.«¹⁰ Det er imidlertid vigtigt, at stoffet er opbygget i en let-gennemskuelig struktur,

da man derved har lettere ved at forstå de forskellige problemstillinger i litteraturen. Svend Ellehøj hævder, at forholdet mellem præmisser og konklusionen for historiefagets vedkommende kan vurderes af ikke-fagfolk. Betingelserne for konklusionen er det videnskabelige arbejde foretaget af forskeren. Det vil sige, at en grundig vurdering af metoden og kildearbejdet, vil belyse om konklusionen holder eller ej. Den sagkyndige anmelder vil være i stand til at vurdere kildernes troværdighed. Som følge deraf vil meget få »anmeldelser i dagblade» indeholde en direkte vurdering af kilderne. Omtale af kilder fører os videre til punktet forholdet til relevant litteratur.

I materialevalgskilderne er det nyttigt at blive gjort opmærksom på den relevante litteratur og kildemateriale, som litteraturen bygger på. Dvs. at såfremt bibliotekaren er bekendt med pågældende fagområdes hovedværker, kilder m.v. er en perspektivering og vurdering af litteraturen lettere.

Forfatterens miljø siger en del om litteraturen. Er forfatteren kendt for fagligt og seriøst arbejde, er det værd at tage med i materialevalgsovervejelserne. Forfatterens uddannelsesmæssige baggrund og »skole« er også eksempler herpå.

Forfatterens forhold til almene teorier er tæt forbundet med ovenstående punkt, og det henviser til en bestemt faglig måde at anskue tingene på.

Fordele og ulemper ved Svend Ellehøjs faglige kriterier

Modellen udarbejdet efter Svend Ellehøjs metode er kvalitativ, og den opererer med en række fikspunkter til brug i analysen af materialevalgskilderne. Metoden er imidlertid tilstræbt hermeneutisk, idet den medtager mange aspekter, der relaterer til hinanden, og derved tilstræber et helhedssyn.

Den første opdeling i modellen i en kognitiv og en normativ del fungerer efter hensigten. Kan en anmeldelse m.m. ikke klare denne opdeling og kun befinder sig i den kognitive del, er den af for ringe

kvalitet til at bruge som kilde til materialevalget, eller kan i så fald ikke stå alene. En anmeldelse der ikke udvikler sig fra at være implicit til eksplicit, vil altså ikke leve op til kvalitetskravet i modellen. Denne opdeling har vist sig effektiv, idet mange »anmeldelserne i dagblade« kan kategoriseres som overvejende kognitive. »Anmeldelser i fagtidsskrifter» og »artikler i fagtidsskrifter» vil ofte bevæge sig fra det implicite til det eksplicite.

Udstyrskriterierne er medtaget såvel i denne model, som i Birger Hjørlands kvalitetskriterier under punkt 1. I materialevalgssituationen er det relevant at vide, om noteapparatet fungerer, og om papirkvaliteten er af en sådan kvalitet, at bogen kan tåle at blive udlånt. Det er vigtigt for bibliotekaren af vide noget om den sproglige formulering, for at kunne fastslå om sproget er fagspecifikt eller ej.

Der er også ulemper ved modellen. Den mest iøjnefaldende er, at udstyrskriterierne er underordnet den normative del. Udstyrskriterierne er noget rent beskrivende i materiale valgskilderne, hvorfor de burde henhøre under den kognitive del.

En anden ulempe forbundet med modellen er, at den ikke indeholder et punkt om metode. I materialevalgssituationen kan bibliotekaren ikke vurdere, om en forsvarlig metode er anvendt i den anmeldte litteratur. Derfor stiller vi som krav, at modeller til vurdering af materialevalgskilder, skal indeholde dette punkt. Dertil skal siges, at både »anmeldelser i fagtidsskrifter«, »artikler i fagtidsskrifter« samt flere »anmeldelser i dagblade« ofte indeholder forskellige betragtninger om den anvendte metode. Fagtidsskrifterne selvfølgelig mere dybdegående.

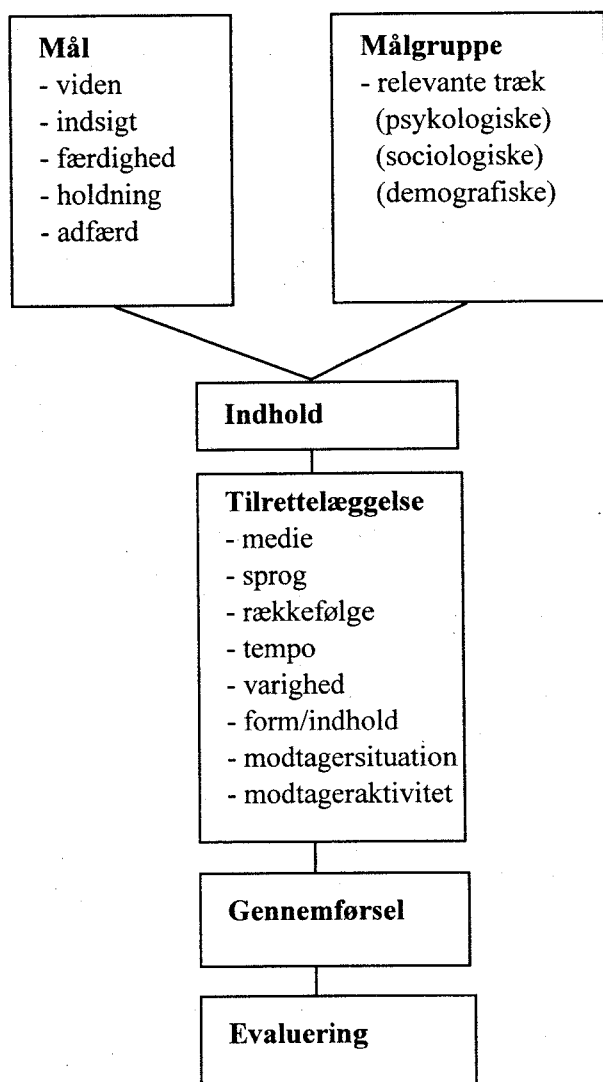
Helt overordnet skal materialevalget leve op til formålparagraffen i loven om folkebiblioteker. Ved hjælp af modellen undersøges kvaliteten af materialevalgskilden grundigt, f.eks. hele indholdet og problematik og struktur. Derimod nævnes ikke kriterier som omhandler alsidighed eller aktualitet. En anden ulempe ved den ellers detaljerede model, er manglende omtale af bruger gruppe, og dermed hvilket fagligt niveau den anmeldte litteratur henvender sig til.

Systematikken i modellen fungerer. Det er let at vurdere en anmeldelse m.m. ved at følge modellens fikspunkter, dvs. at der er let at undersøge, om den lever op til modellens kvalitetskriterier. Vi savner imidlertid et afrundende eller konkluderende punkt i modellen. Endvidere ser vi det som mangler, at helt basale kvalitetskriterier, til belysning af metode, alsidighed, aktualitet, niveau og dermed brugergruppe, ikke er til stede.

Analyse af Jørgen Bruun Pedersens metodiske overvejelser

Udgangspunktet i det følgende er en beslutningsmodel konstrueret af Jørgen Bruun Pedersen med henblik på udarbejdelsen af medieprodukter som skal formidle information, dvs. boglige og andre informationsbærende materialer. Det interessante i denne sammenhæng er, at beslutningsmodellen også kan anvendes som analysemodel for det allerede eksisterende medieprodukt, dvs. i vores tilfælde materialevalgskilder.

Figur 2: Jørgen Bruun Pedersens metodiske overvejelser¹¹

Jørgen Bruun Pedersens definition af kriteriet mål går ud fra, at målet med formidlingen altid er, at skabe en ændring hos målgruppen. Enten i form af ændret viden og indsigt, udvikling af færdigheder, opnåelse af nye holdninger eller adfærd, eller en kombination af dette. Kriteriet mål er ikke medtaget i Birger Hjørlands 12 punkter. Dette skal nok ses i lyset af, det mere kommercielle tilsnit Jørgen Bruun Pedersens model har. Han er mere koncentreret om at ville påvirke målgruppen, hvorfor dette punkt optræder som et hovedkriterie. Det er væs-

entligt for hans synsvinkel, at skabe et medieprodukt, som kan »sælges«; som kunder/målgruppe er villige til at betale.

Jørgen Bruun Pedersen lægger vægt på, at de enkelte kriterier holdes sammen igennem hele processen (en hermeneutiske proces). Det næste punkt målgruppe skal være i overensstemmelse med målet. Der er her tale om en nøjere præcisering af målgruppen, med henblik på at fremhæve de relevante træk for formidlingsprocessens succes. Endvidere har dette punkt også med niveauet at gøre, da dette skal have sammenhæng med målgruppen.

Hvad angår kriteriet indhold beskriver Jørgen Bruun Pedersen det ved hjælp af de enkelte elementer i indholdet (disse burde fremstå som en konsekvens af mål + relevante træk for målgruppen). Hos Svend Ellehøj ligger punktet indholdskriterier inden for den normative del, hvorimod Jørgen Bruun Pedersen har placeret det i den kognitive del, idet han er langt mere fikse ret på selve medieproduktet, end dets formidling af information eller indhold.

Under kriteriet tilrettelæggelse kommer den førnævnte produktfiksering tydeligst til udtryk. Desuden er dette punkt præget af, at der i modellen er taget højde for anvendelse af forskellige typer af medier, dette gælder punkterne: medie, rækkefølge, tempo, varighed, modtagersituation og modtageraktivitet.

Kriteriet sprog defineres i denne sammenhæng, som spørgsmålene om anvendelse af fagtermer, om sproget er tilpasset målgruppen, om der er tale om overensstemmelse imellem henholdsvis formidlers og målgruppens referenceramme. Om dette punkt anfører Birger Hjørland (Hjørland, 1996, side 178), med henvisning til Svend Ellehøj, at der kan stilles krav til det videnskabelige sprog om klarhed og entydighed.

Punktet form/indhold henviser til publikationsformens overensstemmelse med emnet, mens punktet gennemførelse ikke er relevant i vores sammenhæng.

Under punktet evaluering finder vi den vurderende del. Dette er i korte træk en afprøvning af, om der er overensstemmelse mellem modellens foregående punkter. Der er altså tale om en samlet vurdering af materialevalgskilden. Under dette punkt er det relevant at fastlægge, hvorvidt det vurderende element er medtaget i en anmeldelse eller ej. Herunder tages der stilling til følgende spørgsmål: "Er mål og målgruppe klart definerede og afgrænsede? Er valg af fagligt indhold og tilrettelæggelsen rimeligt begrundede? Hvilke argumenter kan fremføres for hvilke ændringer?"¹²

Den del, som er mest interessant i vores sammenhæng, er selve analysen, herunder at sætte fokus på de enkelte elementer. Den systematiske proces bevæger sig som følger: Fra det beskrivende til det forklarende og vurderende. Denne proces svarer til Svend Ellehøjs »bevægelse« fra det kognitive over det implicite til det eksplicite, for at ende i det normative.

Det er således rimeligt, at vurdere den enkelte materialevalgskildes formidlingskvalitet ud fra i hvilken grad de ovennævnte kriterier er dækket. Dette naturligvis sammenholdt med fagreferantens viden om det pågældende fagområde.

Fordele og ulemper ved Jørgen Bruun Pedersens metodiske overvejelser

En fordel ved modellen er, at den rent optisk fungerer godt, hvilket har stor betydning for dens praktiske anvendelse. Den letter overskueligheden i en materialevalgsproces. Punktet målgruppe, er meget væsentligt at have med. Dog kan man sige at udtrykket: relevante træk er en lidt vag formulering.

En ulempe ved modellen er imidlertid underpunkterne ved tilrettelæggelse, som for en dels vedkommende er meget »produktfikserede«. Hvad angår punktet gennemførelse er dette helt irrelevant for os, da det handler om den rent praktiske proces med at fremstille produktet. Et godt punkt ved modellen er evaluering, da der her er tale om en helhedsvurde-

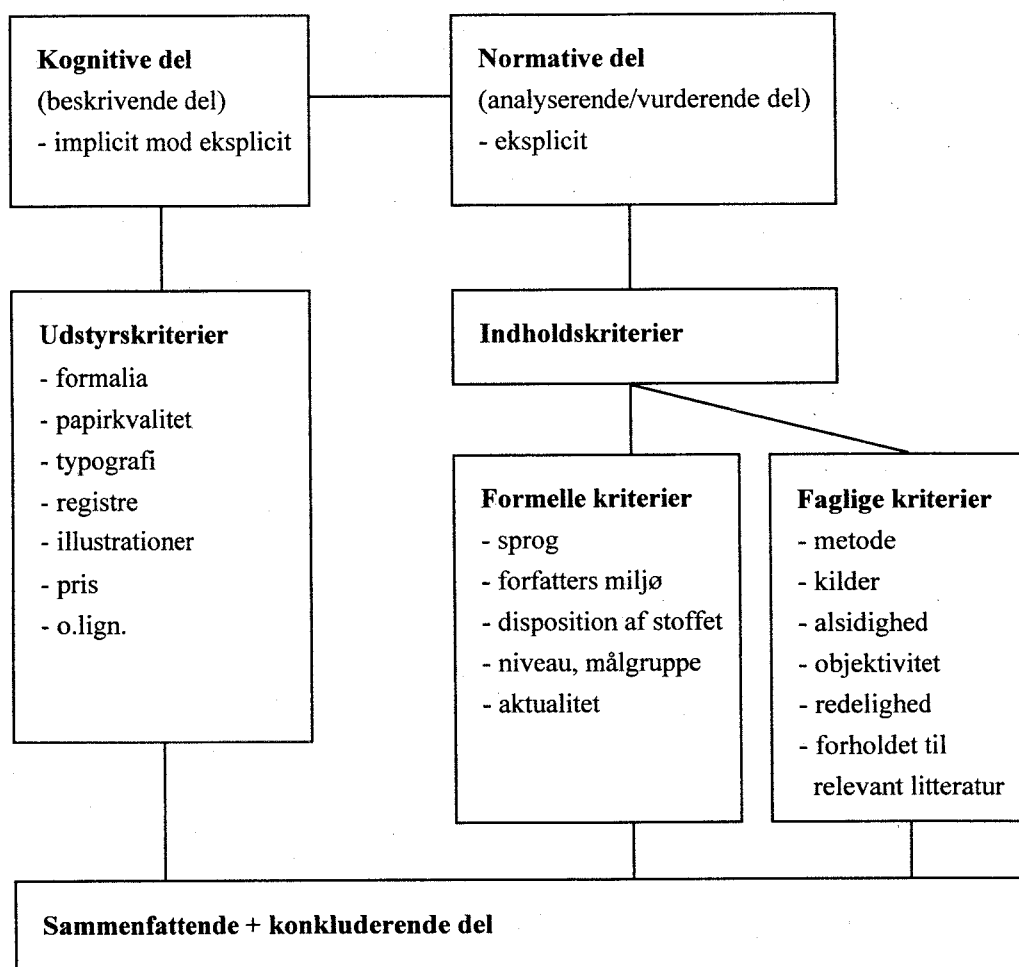
ring. Som helhed må systematikken i modellen siges at fungere hensigtsmæssigt.

Konstruktionen af metamodellen

Med udgangspunkt i analysen af de to ovenstående modeller, har vi konstrueret en metamodel. Vi har bestræbt os på, at medtage de bedste punkter fra disse, og forsøgt at undgå de værste ulemper.

Modellen skal fungere optisk godt. Det er en forudsætning for, at den kan skabe klarhed over og indsigt i komplicerede problemstillinger. I modellen skal de væsentlige aspekter træde frem i lyset af dens overordnede formål, dvs. dens medvirken til at fokusere på de væsentligste aspekter til vurdering af materialevalgskilder. Modellen for meta-kvalitetsvurdering af materialevalgskilder inden for det humanistiske fagområde fremstilles således:

Figur 3: Metamodellen til vurdering af materialevalgskilder

I det følgende beskrives i korte træk, hvordan man bevæger sig rundt i modellen. Udgangspunktet er den kognitive del, hvorfra det er muligt at bevæge sig i to retninger, nemlig mod den normative del og mod udstyrskriterier. Det optimale er, at materialevalgskilden bevæger sig i begge retninger. Nogle materialevalgskilder vil kun bevæge sig fra den kognitive del, til udstyrskriterierne og til sidst til den sammenfattende og konkluderende del. Andre materialevalgskilder vil udover dette bevæge sig via den normative del til indholdskriterier. Indholdskriterierne kan tvedeles i: formelle og faglige kriterier. Her er det muligt at bevæge sig enten i den ene eller anden retning, eller kombinere dem. Igen vil man afslutningsvis befinde sig i den sammen-

fattende og konkluderende del. Dette er blot de helt overordnede retningslinier for navigation i metamodellen. I praksis vil den kunne fungere som checkliste. Således vil det være i orden at bevæge sig rundt på kryds og tværs.

Den kognitive del af modellen indeholder det rent beskrivende aspekt, dvs. beskrivelse af bogens indhold og emne. »...en bogs emne er alfa og omega for vurderingen, for det er kun bogens emne, der kan knytte an til brugeren og til en brugssituation, i hvilken bogen kan vise sine funktioner.«¹³ At emnet er beskrevet i materialevalgskilden er forudsætningen for at kunne foretage et bogvalg. "Anmeldelser i dagblade" og "lektøruddtalelser" vil

typisk ligge inden for den kognitive del af modellen.

I udstyrskriterier ligger en ydre kvalitetsvurdering. F.eks. bør materialevalgskilden inde holde omtale af papirkvalitet, registre, typografi o.lign. Formalia skal være medtaget, jo mere uddybende des bedre.

I den kognitive del går beskrivelsen fra at være implicit imod eksplicit. Når materialevalgskilderne bliver vurderende frem for beskrivende, er vi i den normative del af modellen. Overordnet vurderer og analyserer den normative del af modellen materialevalgskilden. Denne vurdering af indholdskriterierne vil opdele sig i formelle og faglige kriterier, afhængigt af i hvilken kategori materialevalgskilden befinder sig. Visse længere "anmeldelser i dagblade" (f.eks. Weekendavisen og Information), "anmeldelser i fagtidsskrifter" og "artikler i fagtidsskrifter" behandler indholdskriterierne.

De formelle kriterier er medtaget som fikspunkt, idet det omhandler de aspekter bibliotekaren selv er kvalificeret til at tage stilling til. Ud fra punktet forfattermiljø, kan bibliotekaren gøre sig overvejelser om bogens relevans for folkebiblioteket. Omtale af niveau og sprog er med til bestemmelse af målgruppe. Punktet disposition har vi medtaget, idet den afspejler vægningen af den behandlede problemstilling, dvs. overvejelser om hvorvidt stoffet bliver præsenteret i en naturlig rækkefølge. Vi har medtaget aktualitet som fikspunkt, idet det optræder i formålsparagraffen for Lov om folkebiblioteker (1993). Som beskrevet tidligere, kan aktualitet i folkebiblioteket hænge sammen med den forventede efterspørgsel. (Japsen, 1994). Aktualitet kan også omhandle det nyhedsorienterede fra forskningsfronten, dvs. nye resultater inden for det pågældende fagområde. Kvaliteten af resultaterne kan bibliotekaren ikke vurdere, hvorfor vi har medtaget fikspunktet faglige kriterier.

De faglige kriterier kan bibliotekaren ikke vurdere, hvorfor vedkommende er nødt til at forlade sig på materialevalgskilder udarbejdet af fagfolk, disse i form af »anmeldelser i fagtidsskrifter« og »artikler

i fagtidsskrifter«. For at den anmeldte litteratur fremstår troværdigt, er det vigtigt at metoden er beskrevet indgående - og ideelt bør denne være afspejlet i materialevalgskilderne.

Redelighed og objektivitet hænger sammen med anvendelsen af en troværdig metode. Altså skal man i materialevalgskilden have at vide, om fremstillingen er objektiv eller holdningsprægende.

Punktet forholdet til relevant litteratur er taget direkte fra Birger Hjørlands 12 punkter, og er medtaget fordi dette er medvirkende til en perspektivering i forhold til fagområdets øvrige litteratur om emnet. På den anden side kan forholdet til relevant litteratur også opfattes som formelle kriterier, idet bibliotekaren kan vurdere i forhold til bibliotekets eksisterende bestand.

Det sidste punkt i modellen er den sammenfattende og konkluderende del. Helt konkret kan materialevalgskilden indeholde en sammenfattende helhedsvurdering af materialet. Dette ofte i meget kort, overordnet og konkluderende form. Der ligger en potentiel fare i de korte konkluderende bemærkninger i materialevalgskilderne (f.eks. "lektøruddatalelser" og mange "anmeldelser i dagblade"), idet bibliotekaren kan undlade at helhedsvurdere på de enkelte kvalitetskriterier i modellen. Et andet element i dette fikspunkt er, at trådene samles her, dvs. en helhedsvurdering af alle fikspunkterne. Det er her man for alvor kan tale om en metakvalitetsvurdering, der skal udmunde i en konklusion om anskaffelse af litteraturen.

Konklusion

Vi har analyseret to modeller, holdt dem op imod Birger Hjørlands 12 punkter, og på den baggrund fundet frem til, og argumenteret for de bedste kvalitetskriterier. Ved hjælp af analysen har vi fundet fordele og ulemper i de to modeller, og på den baggrund udarbejdet metamodellen, hvor de bedste elementer fra de to modeller er indarbejdet med henblik på at skabe en overskuelig og anvendelig ramme for materialevalget på det humanistiske fagområde.

De enkelte punkter i metamodellen udgør således hver især elementer til en helhedsvurdering af materialevalgskilderne. Vi har kun medtaget de punkter, som vi anser for absolut væsentlige, hvilket bidrager til en optisk tiltrækkende og overskuelig model. Kun meget få materialevalgskilder behandler alle fikspunkterne i modellen. Endvidere bliver kun meget få bøger/materialer dækket i alle materialevalgskilderne: ”anmeldelse i fagtidsskrifter”, ”artikler i fagtidsskrifter”, ”anmeldelser i dagblade” og ”lektøruddtalelser”. Tit findes der kun en ”lektøruddtalelse” tilstede, hvilke som oftest kun befinder sig i den kognitive del af metamodellen.

Man kan stille spørgsmålstejn ved, om metamodellen er udtømmende. Vores model indeholder de ideelle fikspunkter til brug i vurderingen af materialevalgskilderne. Det er altså ikke nok kun at kvalitetsvurdere en enkelt materialevalgskilde, men samtlige materialevalgskilder tilknyttet det konkrete materiale. Metamodellen skal betragtes som en idealmodel til kvalitetsvurdering af materialevalgskilder indenfor humanistisk faglitteratur.

Det anbefales at ”Metamodellen til vurdering af materialevalgskilder”, ud over den bibliotekariske materialevalgs situationen, også anvendes af lektører, journalister, skribenter o.lign. der udarbejder materialevalgskilderne. Dette vil være med til at sikre, at alle vigtige aspekter i den anmeldte litteratur behandles.

Noter

1. Udgangspunktet for denne artikel er en studieopgave, udarbejdet i forbindelse med valgområdet: Humaniora med hovedvægt på faglitteraturen på bibliotekaruddannelsens 4. semester. Oprindeligt afprøvedes de medtagne analysemodeller, til brug ved materialevalget, på en case. Dette konkret i form af 13 forskellige materialevalgskilder publiceret i forbindelse med Anette Warring's Ph. D. afhandling ”Tyskerpiger”, udgivet i 1994. De 13 materialevalgskilder er analyseret i forhold til to modeller, fordele og ulemper er afvejet i forhold til disse, og med baggrund heri er metamodellen udarbejdet.

2. Japsen, 1994, s. 146.
3. Lov om folkebiblioteker m.v. - Lov nr. 1100 af 22. december 1993.
4. Føllesdal, Walløe & Elster, 1992, s. 232-233.
5. Hjørland, 1996.
6. Hjørland, 1996, side 57. Kapitlet er skrevet af Michael Kristiansson og Leif Kajberg.
7. Hjørland, 1996, side 176.
8. Model udarbejdet på baggrund af: Ellehøj, 1970.
9. Ellehøj, 1970, s. 73.
10. Ellehøj, 1970, s. 75.
11. Udarbejdet efter Bruun Pedersen, 1986, s. 53.
12. Bruun Pedersen, 1986, side 52.
13. Hjørland, 1996, side 197.

Litteratur

- Bruun Pedersen, Jørgen (1986): Teori, Model og Faglig Formidling. - 2. udg.- Roskilde: RUCs Trykkeri. - 54 s.
- Ellehøj, Svend (1970): Faglige kriterier for vurdering af historiske forskningsresultater. - [i: Problemvurdering og prioritering i historie. Studier i historisk metode V. 1970, s. 72-80]
- Hjørland, Birger (1992): Informationsvidenskabelige grundbegreber: Biblioteks- og informationsvidenskab. - København: Danmarks Biblioteksskole. - 200 s.
- Hjørland, Birger (1996): Faglitteratur: Kvalitet, vurdering og selektion: Grundbog i materialevalg / redigeret af Birger Hjørland. - København: Danmarks Biblioteksskole. - 486 s.
- Japsen, Anne Lise (1994): Biblioteket og faglitteraturen: Folkebibliotekernes anskaffelser af et års faglitteratur / Anne Lise Japsen og Morten Hein.- København: Nordisk Forlag A/S, Gyldendalske Boghandel. - 188 s.
- Lov om folkebiblioteker m.v.- Lov nr. 1100 af 22. december 1993
- Politikens Introduktion til moderne filosofi og videnskabsteori (1992) / Dagfinn Føllesdal, Lars Walløe og Jon Elster; Oversat og bearbejdet af Karsten Klint Jensen.- København: Politikens Forlag A/S. - 296 s.